

Šiuolaikiniai migracijos procesai

Ingrida CELEŠIŪTĖ
Daiva Kristina KUZMICKAITĖ

Darbo migracijos, kvalifikacijos ir lietuviškosios tapatybės sankirtos: išsaugoti, palaikyti ar kurti?

Tarptautinė migracija – visuomenėje vykstančių giluminių procesų atspindys. Pastarojo meto migracijos teorijos teigia (pvz., Francis Fukuyama), jog šiuolaikinėms liberalioms visuomenėms būdinga silpna kolektyvinė-bendruomeninė tapatybė, o šiose visuomenėse susiformavusiems individams nebūtinai įtakos turi kolektyvinės lokalių nacijų vertybės¹. Panašiai ir Lietuvoje gajį visuomenės nuomonė apie sėslų lietuvių būdą tikrovėje nepasiteisina, nes emigruojančiųjų skaičiai kasmet išlieka gausūs. Migracija iš Lietuvos lietuviškajame moksliniame ir demografiniame diskursuose, taip pat ir žiniasklaidoje įprastai teikiama kaip problema, kurią reikia išspręsti. Valstybės kuriamos programos, vykdomos studijos ne ką padeda. Individo apsisprendimas gyvenimo pokyčių ir prasmės ieškoti svetur stipresnis už viešinamus politinio lygmenį pareiškimus ir siūlomas programas.

Ši problemą požiūrį į migracijos procesus aštriai kritikuoja vienas žymiausių migracijos studijų atstovų Stephen Castles², tvirtindamas, kad migracija yra natūralus vyksmas, kuris neigiamą atspalvį įgyja dėl valstybių vyriausybės siekio kontroliuoti ir

reguluoti migracijos srautus. Anot mokslininko, problemiškas požiūris būdingesnis vertinant nekvalifikuotus migrantus, kurie dažnai sutapatinami su blogiu ir grėsme gerovės valstybių ekonominiam ir socialiniam stabilumui. Castles teigimu, toks požiūris yra neteisingas iš esmės, nes prieštarauja vienai pagrindinių žmogaus teisių – laisvą judėjimą. Kita vertus, nekvalifikuota darbo migracija mokslinėje literatūroje, anot autoriaus, yra priešpriešinama kvalifikuotai, kuri atlieka teigiamą, gerovės valstybių vertinamą ir trokštamą personažo vaidmenį.

Šiame straipsnyje aptariamos šiuolaikinės lietuvių migracijos ir joje besiformuojančios tapatybės prasmės, susipinančios su namų (tėvynės) samprata. Anot migrantologų, istorinis ir patyriminis atotrūkis tarp gyvenamosios vietos ir vietos, kuriai priklausai, kviečia permąstyti migrantų namų ir tėviškės supratimą ir vertinimą: kaip šios prasmės vertinamos ir pergalvojamos³. Migracijos procese neišvengiamai keičiasi teritorinė vieta, nunyks, persiformuoja ir kuriasi naujos bendruomenės, puoselėjami kiti ir kitokios kokybės socialiniai ryšiai, studijuojama, susirandamas darbas. Migruojantieji atpažis-

ta ir lygina „čia“ ir „ten“ kurto ir kuriamo gyvenimo skirtumus ir įtampas. Todėl šis sunkiai apčiuopiamas ir ne lengviau nuskaidomas migruojančiųjų gyvenimo patirčių laikotarpis yra svarbus fiksuoti ir analizuoti, ieškant aiškesnių įžvalgų apie tai, kas yra šių žmonių tapatumas, ant kokių pamatų jis kuriamas, kaip kinta ir kur išsišaknija. Kas persikeliančiam laikinai ar nuolatinai kitur gyventi žmogui yra darbas, santykiai, statusas, namai. Kur yra namai, kaip jie kuriami, atrandami, vertinami migracijoje; kaip juose gyvenama ir jaučiamasi. Koks santykis išlieka su Lietuva: su gimtaisiais namais, kokie ryšiai palaikomi ir vertinami. Šiuos ir kitus, su namų samprata, profesija, darbu, socialiniais ryšiais susijusius, su migruojančiojo asmenis, jo tapatumo kaitos ir migracijos metu svarstomus bei išgyvenamus gyvenimo prasmių klausimus gvildinsime straipsnyje.

Pirmiausia aptarsime kvalifikuotos darbo migracijos studijų būklės vertinimą, apžvelgdamos atliktus tyrimus Lietuvoje ir pasaulyje, kvalifikuotų darbo migrantų iš Lietuvos tautinio tapatumo kūrimo ir išsaugojimo strategijų analizę bei įdirbį tautinio tapatumo tyrimų srityje.

(Ne)Kvalifikuotos darbo migracijos ribos socialinių tyrimų lauke

Koks darbo migracijos įvaizdis ir išpūdis formuojamas Lietuvos viešajame diskurse? Ar tai būtų nekvalifikuotų statybininkų, ar kvalifikuotų specialistų migracija – paprastai šie procesai vertinami kaip nuostolis Lietuvos ekonomikai, demografijai ir socialinei tvarkai. Mokslinėje literatūroje migracijos tyrimų spektras platesnis, jis apima tapatumą⁴, savos erdvės konstravimą⁵, lituanistinio ugdymo⁶, bendruomenių, diasporos, namų sampratos⁷, migracijos tinklų⁸ ir kitas sritis, kuriose daugiau aktualizuojamas ne migracijos priežasčių ir pasekmių analizės aspek-

tas, o kultūrinis, antropologinis požiūris, atskleidžiamas per etnografinę plotmę.

Migracijos procesų problematizavimu Lietuvoje užsiima daugiau kiekybiniais tyrimais grindžiamų studijų autoriai. Šiuose tyrimuose paprastai pateikiami tiek statistinės analizės būdu surinkti duomenys apie šių dienų migracijos iš Lietuvos situaciją⁹, tiek ir migracijos prognozės – ketinimai išvykti¹⁰. Abu šiuos tyrimų laukus – dabartinės situacijos konstatavimą ir migracijos prognozes – sieja viena: dėl kiekybinio šių tyrimų pobūdžio (trumpalaikiai, mažai laiko sąnaudų reikalaujantys tyrimai) jie yra labiau „matomi“ viešajame diskurse ir užpildo didžiąją dalį migracijos studijų „rinkos“. Kai tuo tarpu minėti mažos apimties (palyginti su kiekybinio pobūdžio apklausomis), kokybine metodologija grindžiami tyrimai reprezentuoja tik nedidelę dalį Lietuvos migracijos procesų analizės aruodo, kuri ne tiek prognozuoja ir įvardija priežastis bei pasekmes, bet užsiima migrantų patirčių analize.

Lietuva, būdama daugiau siunčianti migrantus šalis, dar nespėjo išplėtoti plataus migracijos problematizavimo diskurso, nes stebint žmonių išvykimą dalis problemų persikelia anapus sienų, o Lietuvoje paliekama tik (ne)būties problema – tai iš esmės yra demografijos sritis. Dėl šios priežasties migracijos kaip problemos samprata nusistovėjo demografiniuose tyrimuose, kurie, kaip minėta, santykinai yra nužymėję daugiau teritorijos.

Kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo migracijos procesai šiame vyraujančiame diskurse suprantami vienodai – kaip problema, kurią reikia išspręsti arba kuriai reikia užkirsti kelią. Jokiu būdu negalima tvirtinti, kad minima migracijos tyrimų tendencija nereikalinga arba klaidinga savo esme. Ji reikalinga tiems, kurie nustato politiką, prognozuoja, vertina ir siekia greitų rezultatų. Galbūt dėl to griaunamas ilgametis įdirbis (pvz.: TMID perorganizavimas¹¹), paliekant

erdvę daugiau kiekybei, strategijai ir greičiui, negu kokybei ir stipresniam sąlyčiui su žmogiškaisiais potyriais.

Minėtos kokybine metodologija grindžiamos studijos, būdamos pavienės, neorganizuotos ir savo prigimtimi *netinkamos* viešojo diskurso ir valstybinių programų poreikiams tenkinti, atsiduria migracijos tyrimų pakraščiuose. Lietuvos kontekste šie tyrimai nedaro reikšmingos įtakos viešajam migracijos procesų suvokimui, bet jau įgauna pagreitį. Bene kiekvienas Lietuvoje vykdomas tyrimas (turima omenyje kiekybinio pobūdžio tyrimas), kurio objektas yra kvalifikuotų darbuotojų migracija, lipdomas prie jau aptartos priežasčių, pasekmių ir prognozių ašies ir mažai dėmesio skiriama arba visai neskiriama migracinių patirčių ir prasmų analizei, o kokybine metodologija grindžiamuose tyrimuose dažnai nėra daroma perskyra tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų migrantų patirčių. Tad peržvelgus lietuviškąją mokslinę literatūrą šia tema, sunku susikurti kvalifikuotos darbo jėgos migracijos procesų, kaip skirtingų nuo tradiciškai tiriamos nekvalifikuotos darbo jėgos migracijos, vaizdinį. Drauge, peržvelgus studijas, kurios sudaro didžiausią dalį šioje srityje – demografines apklausas, protų nutekėjimo prognozes – beveik neįmanoma į kvalifikuotų darbuotojų migraciją žvelgti kaip į procesą, o ne kaip į problemą.

Atsiribojus nuo priežasčių, pasekmių ir prognozių kaip pagrindinio tyrimo objekto analizės fokuso, kvalifikuotos darbo migracijos procesus galima vertinti iš skirtingų ir kartu aktualių perspektyvų. Klausimo *kodėl* migracijos tyrimuose, matyt, neišvengsime niekada, nes išvykimo iš kilmės šalies priežastys žymi bet kurio migracijos veiksmo pradžia, apima motyvus ir kontekstą, svarbų tolesniems veiksams suvokti. Klausimas *kaip*, pagelbėjantis ne tik formuluojant tyrimo metodus¹², bet ir pagrindinius klausimus, atveria ištisą migracijos proceso spalvų, drauge ir tyrinėtinių sričių gamą.

Kokybine metodologija grindžiami moksliniai darbai užčiuopė svarbias ir kartais tik migracijos procese išryškėjančias temas, tokias kaip jau minėta bendruomenių veikla, migrantų tinklai ir tautinis tapatumas. Paradoksalu, tačiau analizuodami migrantų patirtis ir tiesiogiai nekalbėdami apie migracijos priežastis ir pasekmes, šių studijų autoriai apie priežastis pasako daugiau, nei kiekybine metodologija grindžiami užsakomojo ir/ar statistinio pobūdžio darbai. Mažos apimties, kiekybine metodologija grindžiami tyrimai, nors neturintys plačiai išplėtotos mokslinės bazės, kvalifikuotų darbo migrantų patirtis atskleidžia objektyviau. Viena iš sričių, gana artimai apžvelgianti ir atskleidžianti migrantiškųjų patirčių įvairovę, yra tautinio tapatumo studijos. Lietuvoje tautinio tapatumo tyrimų sričiai skiriama nemažai dėmesio, tačiau, kaip minėta, darbuose neišryškinamas skirtumas tarp nekvalifikuotos ir kvalifikuotos darbo migracijos procesų, kurių atskyrimas leistų įvertinti tarptautinio mobilumo ES kontekste sąsajas su transnacionalinėje erdvėje dirbančių, gyvenančių ir veikiančių migrantų iš Lietuvos tautinio tapatumo palaikymo, išsaugojimo, o galbūt ir kūrimo strategijomis.

Tautinio tapatumo variacijos migracijos tyrimuose

Tapatumo tyrimai laikytini viena iš tų sričių, kurias galima lengvai priskirti tiek politikos, tiek psichologijos mokslams. Neapčiuopiama, subjektyvu ir nepatikima – galėtų būti vienas kritiškiausių tapatumo tyrimų apibūdinimų, tai pabrėžia ir Stevenas Vertovecas¹³. Kita vertus, tapatumo analizė, apimanti įvairių mokslo krypčių problematiką, yra viena aktualiausių žmogaus egzistencijos sričių. Anot Leonido Donskio, „tapatybė yra visų pirma sąmoninga veikla, o ne vien jausena. Ji yra minties ir veiksmo konjunkcija. <...> Galiausiai tapatybė yra pasiekiamą, o

ne nustatoma ar pripažįstama. <...> Ji yra <...> ir identifikavimasis su tuo, kas mums egzistenciškai svarbiausia. Nėra ir negali būti nei normatyvinės tapatybės teorijos, nei tapatybės ekspertų, kurie pagal objektyvius kriterijus nustatytų, kas yra kas¹⁴.

Lietuvių migracijos studijose tautinis tapatumas dažnai vertinamas transnacionalinių migracijos procesų kontekste¹⁵: atkreipiamas dėmesys į migrantų tinklus, gyvenimą tarp *čia* ir *ten* bei nuolatinių ryšių su dviem ar daugiau šalių palaikymą¹⁶. Šiame straipsnyje tautinio tapatumo analizė apima tris socialinio gyvenimo veiksnius: kvalifikaciją/įgūdžius, įgytus Lietuvoje arba užsienio šalyje, bei socialinį mobilumą užsienio šalies darbo rinkoje; socialinius tinklus, plėtojamus darbo aplinkoje, su draugais, kaimynais, lietuvių bendruomene; taip pat ryšį su Lietuva, šeima. Straipsnyje tapatumo išsaugojimas suprantamas kaip įvairių praktikų, susijusių su Lietuvos kultūrinio, politinio, ekonominiu, socialiniu gyvenimu, transnacionaliniais ryšiais bei socialinių tinklų palaikymu ir nuostatomis dėl jų palaikymo.

Pradiniam tyrimo etape surinkti duomenys perša darbinę hipotezę, kad asmens tapatumas glaudžiai sietinas su asmens vidiniu laimingumu, kuris atsiveria laimės paieškomis už „paveldėtosios“ visuomenės ribų. Atotrūkis tarp išorinio savęs, pasireiškiančio visuomenėje išugdytais socialiniais papročiais, ir tikrojo vidinio autentiškumo stumia individą už savos valstybės sienų ir įprastų kultūros bei visuomenės normų ieškoti savęs tokio, koks iš tiesų savo viduje esąs¹⁷. Lietuvoje tarptautinės migracijos reiškinio pastiprinta individualiosios individo tapatybės raiška griaua grupinio – valstybinio ar tautinio – tapatumo mitą. Socialinė moderniosios rinkos demokratija ne tik ardo tradicines socialinio mobilumo užtvaras, bet ir imigravusiam asmeniui atveria galimybes savo talentais, darbu ir pastangomis įgyti trokštamą socialinį statusą priimančios ša-

lies visuomenėje. Imigravusio asmens gyvenimo istorija liudija, kad migracija yra labiau siekis individo vidinių planų ir troškimų išsipildymo, nei tėvų, šeimos ar netgi didesnio visuomeninio darinio (pvz., valstybės) lūkesčių pateisinimo¹⁸.

Modernioji tapatybė prisiimama politiškai, nes reikalauja pripažinimo. Visuotiniam pripažinimui, anot Fukuyamos, individualaus humaniškumo nepakanka, yra didesnis poreikis pažeistų, atmetų paribių grupių pripažinimo, iš kurio kyla daugiakultūriškumas su poreikiu tolerancijos kultūrinei įvairovei¹⁹. Todėl migrantai pirmiausia atpažįsta ir susipažįsta su tais, kurie yra priimančioje šalyje kitokie, tačiau ilgainiui tokie santykiai linkę nutolti, homogenizuotis, įgauti naujo-viškus individo, drauge ir grupės tapatumo savitumus.

Nacionalinis tapatumas socialiai konstruojamas ir pasireiškia istorijoje per simbolius, krašto didvyrius ir pasakojimus, kuriuos lokali bendruomenė apie save kuria²⁰. Toks prisirišimo prie vietos ir istorijos jausmas negali būti nuneigiamas, kai kalbama apie nacionalinį tapatumą; jis turėtų vesti į gilesnį reflektavimą to, kokia prasmė yra būti platesnės, nei, pavyzdžiui, Lietuva, visuomenės nariu, atpažinti, kam ir kaip priklausau, kokie yra naujos „užkariautos erdvės“ žemėlapių kontūrai.

Kvalifikuotos darbo migracijos problematika

Kvalifikuotos darbo migracijos studijos nėra nauja tyrimų sritis, tačiau mokslinėje migracijos literatūroje jai skiriama santykinai mažai dėmesio. Didžiausias migracijos studijų masyvas, kaip žinoma, buvo sukurtas tiriant imigracijos ir nuolatinio įsikūrimo procesus²¹, kuriuose vyravo nekvalifikuotų darbuotojų migracijos analizė. Europos migracijos studijoms ilgą laiką įtaką darė priimančių šalių poziciją reprezentuojantys

moksliniai darbai. Juose įprastai analizuojami JAV ir Meksikos migracijos procesai²², kur trumpalaikės migracijos arba tarptautinio mobilumo, o drauge ir kvalifikuotos darbo migracijos charakteristikos nėra išryškinamos.

Susidomėjimas kvalifikuotos darbo jėgos migracija, anot Koserio ir Salto²³, prasidėjo maždaug 1960 metais, kada buvo susirūpinta protų nutekėjimo problema. Lietuvos moksliniame (o labai dažnai ir viešajame²⁴) bei politiniame diskursuose²⁵ kvalifikuotų darbuotojų migracija taip pat traktuojama kaip protų nutekėjimo problema. Įvardijant šią problemą neretai atsižvelgiama į medikų migracijos tendencijas²⁶.

Kvalifikuotų darbuotojų migraciją kaip reiškinį arba procesą, o ne vien kaip problemą imta vertinti prasidėjus ryškesniems pokyčiams darbo rinkose bei politinėse sistemose²⁷. Atkreiptas dėmesys į dėl ES plėtros atsivėrusias laisvo judėjimo galimybes, suaktyvinusias darbo migracijos procesus, kuriems gali būti taikoma tarptautinio mobilumo sąvoka. Galima tvirtinti, kad taip susiformavo palanki terpė kvalifikuotiems specialistams išnaudoti turimą kultūrinį kapitalą²⁸ arba, paprastai tariant, užsienio šalyje dirbti kvalifikaciją arba įgūdžius atitinkantį darbą

Kvalifikuotų darbuotojų judėjimas paprastai būna su pertrūkiais ir trumpalaikis, nes kvalifikuoti darbuotojai, skirtingai nei nekvalifikuoti, migracijos procese labiau pasikliauja kolegų ir organizacijų tinklais, nei šeimos ir draugų ryšiais²⁹. Peršasi išvada, kad imigrantų įsidarbinimas ir pats darbas, paremtas tik silpnaisiais ryšiais, įgauna nepastovumą³⁰.

Transnacionalinių procesų verpetuose, kurie, kaip minėta, apima nuolatinį ryšio tarp kilmės ir užsienio šalies palaikymą per kultūriškai ir socialiai kuriamas praktikas (pinigų perlaidos, dažnos kelionės namo, telefoniniai skambučiai) ir besiformuojančią

lanksčią darbo rinką, atveria palankias sąlygas plėtotis kvalifikuotos darbo jėgos tarptautiniam mobilumui.

Kvalifikacija kaip tautinį tapatumą išsaugoti padedantis veiksnys: tyrimo metodika

2011 m. Lietuvių išėvijos instituto atlikto Lietuvos mokslo tarybos remiamo kokybinio tyrimo „Kvalifikuotos darbo jėgos migracija ir lietuviškojo tapatumo išsaugojimo strategijos“ tikslas buvo ištirti kvalifikuotų darbuotojų emigracijos iš Lietuvos priežastis, įsidarbinimo, darbo ir gyvenimo užsienio šalyje ypatumus bei lietuviškojo tapatumo išsaugojimo būdus. Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip turima kvalifikacija ir mobilumas užsienio šalies darbo rinkoje daro įtaką darbo migrantų lietuviškojo tapatumo palaikymo ir išsaugojimo tendencijoms ir nuostatoms bei kokios įsitvirtinimo darbo rinkoje, užsienio šalies socialinėje aplinkoje patirtys reikšmingos informantų nacionaliniam tapatumui.

Pagal parengtą klausimyną buvo atlikti 24 pusiau struktūruoti giluminiai interviu su informantais, gyvenančiais ir dirbančiais įvairiose ES šalyse ir JAV. Daugiausia interviu (18) buvo atlikta su Jungtinėje Karalystėje gyvenančiais migrantais. Tyrimo klausimyną sudarančios trys dalys buvo orientuotos į išvykimo priežastis ir migranto poziciją užsienio šalies darbo rinkoje; socialinius tinklus ir tai, kaip jie daro įtaką lietuviškojo tapatumo išsaugojimo arba kitimo strategijoms, ir migrantų santykį su šeima, gyvenančia Lietuvoje ir/arba užsienio šalyje.

Pagrindine tiriamąja grupe buvo pasirinkti kvalifikuoti darbo migrantai³¹, išsi-mokslinimą įgiję Lietuvoje arba užsienio šalyje ir dirbantys kvalifikuotą arba pusiau kvalifikuotą darbą³² užsienio šalyje. Šiame tyrime neapsiribota kvalifikaciją Lietuvoje įgijusiais ir kvalifikuotą darbą užsienio šalyje

dirbančiais migrantais, nes taip būtų ignoruojama dauguma tų, kurie į užsienio šalies darbo rinką įsitraukia ir kvalifikuoto darbo pozicijas randa kitais būdais.

Kvalifikuoto darbo migranto, kaip ir legalaus bei nelegalaus migranto, samprata kinta priklausomai nuo išorinių aplinkybių. Pavyzdžiui, legalus migranto statusas gali kisti dėl atitinkamų legalaus buvimo šalyje įstatymų pasikeitimų, o migrantai, neturintys reikalingų įgūdžių aukštesnei pozicijai darbo rinkoje užimti, gali juos įgyti užsienio šalyje. Kaip vadinti migrantę, kuri sieną kirta legaliai, tačiau užsienio šalyje tapo šešėlinės ekonomikos dalimi? Tokį patį klausimą galima iškelti svarstant ir kvalifikuoto darbo migranto sampratą: kaip vadinti migrantą, kuris yra įgijęs išsimokslinimą Lietuvoje, tačiau užsienio šalyje dirba valytoju? Arba atvirkščiai – ar migrantas ne Lietuvoje, bet užsienio šalyje įgijęs kvalifikaciją telpa į kvalifikuoto migranto apibrėžtį. Nereikėtų pamiršti ir proceso, t. y. laikotarpio, kurio metu, kaip rodo empiriniai šio tyrimo duomenys, yra kaupiamos žinios, įgūdžiai ir laiptelis po laiptelio kopinama tikslo – kvalifikuoto/kvalifikaciją atitinkančio darbo – link. Violetos Parutis tyrimų Jungtinėje Karalystėje duomenimis, darbo migrantams būdingas mobilumas darbo rinkoje, pereinant nuo nedarbo prie geresnio darbo ir siekiant svajonių darbo³³.

Kita vertus, ar tiems, kurie dirba kvalifikaciją atitinkantį darbą, labiau taikytinas kvalifikuoto migranto apibrėžtis nei tiems, kurie dirba tiesiog kvalifikuotą darbą?³⁴ Šio tyrimo apimtyse kvalifikuoto darbo migranto samprata gana plati, eliminuojanti tik tuos, kurie nėra įgiję jokio išsimokslinimo nei Lietuvoje, nei užsienio šalyje ir dirba kvalifikacijos (studijų, kvalifikacinių kursų, mokymų) nereikalaujančius darbus, tad dėl sąvokos įvairialypiškumo visus minėtus darbo migrantų tipus galima vadinti pusiau kvalifikuotais. Taip apibrėžus kvalifikuoto darbo sąvoką

suteikiama reikšmė mobilumo darbo rinkoje procesui, kuris leidžia kvalifikuoto darbo migranto sampratą vertinti plačiau.

Gerovės ir laimės paieškos svetur

Tyrimo respondentai viena dažniausiai pasikartojančių apsisprendimo išvykti priežasčių įvardija pokyčių, naujovių gyvenime troškimą ir siekį pasinaudoti esama situacija, kuri ateityje gali nepasitaikyti. Respondentų įvardyti troškiami gyvenimo iššūkiai, prasmingo gyvenimo kūrimas ir su tuo susiję neišvengiami pokyčiai, vedantys į augimą, atsiplėšimą nuo to, kas sena, įprasta, atspindi tarptautinės migracijos kaip judėjimo laimės ir vidinio išsipildymo kryptimi siekį:

Išvažiavau pirmiausia dėl to, kad jaučiau, jog reikia išvažiuoti... Tiesiog jau buvo praėjęs kažkuris gyvenimo etapas ir jaučiau, kad reikia kažką pakeisti. Tai buvo vienintelis toksai..., nežinau kaip pavadinti. Tiesiog buvo jausmas, kad reikia išvažiuoti ir ieškoti kažkokių kitokių gyvenimo iššūkių. (Laura, 26 metų, statistikos analitikė, JAV)

Ir tas noras toks ..., nes tu jauti, kad metai bėga. <...> Užsisėdi žmogus. Apsipranti. Apsipratimas jau labai prastai yra. Ir tada jau gal nori pamuilinti, nebenori tobulėti ir tokio gal naujo spyrio, vadinkim, į užpakalį norėjosi, kad pradėtum gyvent. (Tomas, 33 metų, JK, IT specialistas)

Sakyčiau, pasijutau prasmės ieškomas. Darbe išsėmiau galimybes. Dabar neseniai išsiaiškinau naują priežastį: kadangi esu vilnietis ir studijavau Vilniuje, tai niekada nebuvo progos iš tėvų namų išeiti. Tai vat irgi buvo tokia proga, nes kažkaip išeiti Vilniuje nebuvo labai prasminga. Tai Londonas buvo tam tinkamas reikalas. (Rimas, 31 metų, JK, architektas)

Šio tyrimo respondentai sunkias darbo paieškas Lietuvoje, mažą atlyginimą ar ilgą darbo valandas neįvardija pagrindinėmis iš-

vykimo iš Lietuvos priežastimis, tačiau, kai svarsto apie grįžimo į Lietuvą galimybes, iššūkiu laiko darbo paieškas sugrįžus. Daliai informantų (daugiausia moterims) darbas užsienyje buvo pirmas, nes iš Lietuvos jie išvyko neturėdami jokios darbo patirties: *nežinau kokia Lietuva dabar yra. Aš grįžčiau ir man būtų įdomu pabandyti ir įdomu, kaip man sektųsi, kadangi nedirbau Lietuvoj, neturėjau nė vieno darbo. Baigiau mokyklą, iš karto išvažiavau. Tai būtų įdomu pažiūrėti ir išbandyti save, vertėtų pažiūrėti, kokios galimybės atsivertų.* (Laura, 26 metų, statistikos analitikė, JAV)

Kai kurie respondentai, kaip antai Milda, Lietuvoje net nebandė ieškoti geresnių įsidarbinimo galimybių: *nebandžiau siekti [aukštesnių pareigų Lietuvoje], nes po pusės metų išvažiavau į Londoną. Visada galimybių yra, bet pasirinkau emigruoti, net nebandžiau ir net neplanavau kada nors bandyti.* (Milda, 28 metų, JK, IT specialistė)

Kvalifikuotą darbą užsienio šalyse dirbantys Lietuvos piliečiai tik patvirtina naujausias migracijos ir tapatybės teorijas, kad emigracijai iš šių dienų liberalios visuomenės būdinga silpna kolektyvinė bendruomeninė tapatybė, kuri paveldima, kai visuomenės nariams svarbesnis iššūkiuose, nežinioje ir atviroje svetimiems visuomenėje kuriamos tapatybės siekis.

Pozicija darbo rinkoje ir ryšiai darbe

Išvykus į kitą šalį norimo statuso siekiama pamažu, susiradus mėgstamą darbą. Sėkmės kopėčios, kuriomis kopti įvažiavę į kitą šalį imigrantai pradeda nuo apatinio laiptelio, paprastai žada didesnes galimybes nei Lietuvoje. Tyrimo metu visi informantai patvirtino, jog mobilumas darbo rinkoje esti tada, kai per kelerius pirmuosius imigracijos metus dėl geresnių sąlygų pakeičiamos 3–4 ir daugiau darbo vietų. Paradoksalu, tačiau

dauguma emigravusiųjų pirmaisiais gyvenimo metais darbovietėje patiria pažeminimą ar darbdavių nesiskaitymą. Atsidūrus mažai pažįstamoje aplinkoje polinkis rizikuoti tampa varomąja jėga, siekiant susikurti geras darbo ir gyvenimo sąlygas:

Pusę metų pradirbau toj vienoj kavinėj, paskui mes buvom nebepatenkinti bosu, nes jis mus už vergus laikė, mažai mokėjo, nesi-skaitė su mūsų kaip darbuotojų teisėm, tai aš išėjau iš to darbo po 6 mėnesių ir ieškojau kito. Išėjau į niekur ir gavau du pasiūlymus. Vienas buvo restorane, kitas įdarbinimo agentūroj. Ir man buvo didžiausia dilema gyvenime, ką daryti. Aš pabijojau eiti į tą recruitment agency todėl, kad jau turėjau mintį magistrą mokyti Anglijoj ir bijojau, kad nepakelsiu to darbo ir mokslų. Tai iš-ėjau į restoraną. Gavau darbą po mėnesio pertraukos. Tam restorane dirbau 3,5 metų iš viso, per du metus buvau du kartus pakelta pareigose, po metų su biškiu pakėlė mane į supervizores, o dar po kokių 3-4 mėnesių – į vadybininkes. Ir aš dar ten likau metus. Iš to restorano išėjau galų gale 2008 lapkritį, bet jau buvau metus atbuvus kaip vadybininkė. <...> Ir paskui po pusės metų pertraukos, per kurią atlikinėjau nemokamą darbo praktiką ir panašiai, gavau savo pirmą darbą teisinėj firmelėj, kur irgi buvau tik pusę metų, nes irgi labai žiauriai mažai mokėjo, bet ten dirbdama susiradau kitą darbą, savo dabartinį. Bet mano dabartinis darbas yra du darbai po pusę etato. Aš juose jau po 2,5 metų. (Monika, 29 metų, JK, teisininkė)

Kiekvienas informantas buvo suinteresuotas igūdžių tobulinimu, siekdamas išlaikyti turimą poziciją užsienio šalies darbo rinkoje. Kelti kvalifikaciją, regis, svarbu ne tikintis gauti didesnį atlyginimą, o bijant netekti darbo, kurį pasiekti prireikė kelerių metų pamažu kopiant darbo rinkos laipteliais:

Visi [kvalifikacijos kėlimo] kursai kyla iš manęs. Aš negaliu pasilikti tos dienos... Va šiai dienai aš esu jiems reikalingas, bet

negaliu sulaukti tos dienos, kada jiems nebebūsi reikalingas ir nebeturėsiu kur eit. Tu arba eini žingsniu į priekį, arba jau esi paskutinėse vietose. (Tomas, 33 metų, JK, IT specialistas)

Paklausti apie santykius su kolegomis darbe, visi informantai buvo linkę juos įvardyti kaip gerus, draugiškus, tačiau jokių būdu ne artimus. Apibūdinti kolegiški, tačiau ne artimo bičiulio santykiai aiškiai brėžia takoskyrą tarp darbo, kuris gali teikti pasitenkinimą, ir privataus gyvenimo, kuris yra tapatumą stiprinantis ir pamatinis veiksnys:

A.: Aišku, jie tau kolegos, ne draugai. Olandai labai atskiria šitą dalyką.

K.: Kolegos ne draugai?

A.: Mhm. Nu, aišku, gali labai draugiška su jais būti, bet visada gale dienos tu esi tiktai kolega. (Agnė, 25 metų, Olandija, tarptautinė ekonomika, socialinė antropologija)

Visur, kiekvienam darbe susirasdavau po draugę. Dabartiniuose darbuose iš tikrųjų nelabai draugų turiu, labai visi draugiški ir gan artimi, kol darbe, bet už darbo ribų mes turime atskirus gyvenimus. (Monika, 29 metų teisininkė, JK)

Nepriklausomai, kiek darbo kolektyve yra imigrantų, vienas ar dauguma, informantai teigė, jog dažniausiai bendrauja su pastaraisiais. Tarpusavio ryšiai, kuriuos imigrantai paprastai puoselėja, siejami su panašių praeities patirčių ir panašaus likimo žmonėmis:

Nežinau, gana lengvai sekėsi pritapti ir susibendrauti, kadangi labai daug atvažiavusių žmonių irgi toje kompanijoje dirba, tai visi turi panašių praeitį ir visi kažkaip labai lengvai bendrauja, visi priima tave tokį, koks esi. (Laura, 26 metų statistikos analitikė, JAV)

Vienas yra ukrainietis, tai mentalitetas truputį panašus. Mes tikrai daug ir rusų kalba bendraujam, tai yra lengviau, ir bajoriškai tie patys, juokeliai. (Tomas, 33 metų, JK, IT specialistas)

Pas mus kolektyvas didelis – du šimtai žmonių beveik. Tendenciją pastebėjau, kad visi, su kuriais bendrauju ir su kuriais dirbu viršvalandžius, yra imigrantai. Bet tai pas mus 50%, jei ne daugiau, yra imigrantai. Ir padariau išvadą, kad tai natūrali būseną, viena iš pagrindinių turbūt, nes anglai vis tiek turi savo draugų ratą, imigrantai atvažiuavę vieni ir jie taip sakant yra daug atviresni bendravimui, nes daugiau jo reikia. Tai visi mano kolegos yra imigrantai, pradedant Pietų Afrika, baigiant Amerika, Naująja Zelandija, Hong Kongu. (Rimas, 31 metų, JK, architektas)

Naujakurius svečioje šalyje vienija ne tik panaši praeitis, bet ir migranto darbininko kasdienybės patirtys, kurioms būdingi skurdūs tarpusavio ryšiai ir menkas kultūrinis gyvenimas po darbo. Kol suleidžiamos šaknys naujoje aplinkoje, surandamos veiklos poilsio dienomis ir artimų bičiulių ratas, kurį laiką išlieka atvirumas daugiakultūriškumui.

Socialiniai tinklai

Socialinių santykių tinklas mezgasi priklausomai nuo buvimo naujoje šalyje trukmės. Štai Agnės draugų ir pažįstamų ratas įvairus, įpinantis tiek olandų, tiek lietuvių ir kitų tautybių žmonių santykius. Kaip ji pati sako: *Tiesiog international people*. Tam įtakos daugiausia turėjo tarptautinės ekonomikos studijos anglų kalba, kurias Agnė baigė atvykusi į Olandiją. Tik baigusi vidurinę mokyklą Lietuvoje ji kartu su šeima persikėlė gyventi į Olandiją, tad įsilieti į socialinius olandų visuomenės sluoksnius turėjo daugiau laiko ir galimybių nei tie, kurie iš Lietuvos išvyko jau įgiję išsimokslinimą ir kuriems darbo paieškos buvo pirmas ir svarbiausias uždavinys. Pastarųjų, turinčių didesnę amžiaus, studijų ir darbo patirties stažą, socialiniuose tinkluose vyrauja lietuviai – gyvenantys užsienio šalyje ir Lietuvoje, nes, anot in-

formantų, užsienio šalyje artimus ryšius užmegzti ypač sunku:

Čia draugystės mezgasi kitaip, žmonės nėra linkę vieni kitais pasitikėti. Didesnė aplinka, didesnė bendruomenė, žmonės neprisileidžia taip lengvai. <...> Aš praeitą savaitęėjau gatve per pietų pertrauką ir galvojau: Dieve, duok man, leisk man sutikti pažįstamą veidą, nes šitam mieste niekada antrą kartą žmogaus nepamatai. Supranti? O Vilniuje. Penki metai. Aš grįžtu ir mane žmonės apkabina gatvėj, supranti? Tai vat, to aš pasiilgau labai. (Vilma, 28 metų, JK)

JAV gyvenanti Laura iš Lietuvos išvyko 2005 metais, susiklosčius palankioms sąlygoms studijuoti viename Niujorko universitete. Baigusi universitetą ji persikėlė į Čikagą, nes ten jau gyveno mama su broliu, tad pažintys ir ryšiai su lietuviais ėmė plėtotis tik tada. Skirtingai nei Europos šalyse gyvenančių informantų, Lauros draugų ir ryšių ratas tankesnis ir intensyvesnis dėl to, kad Čikagos naujųjų migrantų bendruomenė kuriamą bendruomeninių ryšių įdirbį turinčioje ir įvairialypiškai susiformavusioje šimtametėje bendruomenėje:

Na aš gyvenu su lietuviais. Palaikau ryšį su draugais, kaimynų lietuvių neturiu. Na, tiksliau yra kaimynų, per kelis kvartalus gyvena, bet jie mano draugai. Tai sviestas sviestuotas. Yra aplink mane artimų žmonių iš Lietuvos, su kuriais tikrai dažnai bendrauju.<...> O su draugais lietuviais matausi irgi labai dažnai, dažnai kažką gero sugalvojam. Tai verdam cepelinus pas vieną, tai kugelį pas kitą, tai pas trečią dar ką nors verdam. <...> Šiuo metu Čikagoje aš turiu daugiau draugų lietuvių, praktiškai laisvalaikį leidžiu vien su lietuviais. Neturiu draugų amerikonų, tik pažįstami čia. Kai gyvenau Niujorke, mano laisvalaikis buvo studijų draugų kompanijoje, lietuvių ten visai nebuvo. (Laura, 26 metų statistikos analitikė, JAV)

Lauros atveju pažįstami lietuviai sudaro pagrindinį draugų būrį. Skirtingai nei Laura, Europos šalyse dirbantys ir gyvenantys

informantai lietuvius skirstė į dvi grupes: į siaurą būrį draugų ir visų kitų lietuvių:

Lietuviai, su kuriais susipažinau pirmais metais, ... ir liko draugais. Visi kiti lietuviai, kurių vėliau pilna pasidarė, atvažiavo labai daug... Jie kažkaip... nežinau. Kažkodėl nebuvo tokio ryšio daugiau. (Agnė, 25 metų, tarptautinė ekonomika, Olandija)

Dažnai su lietuviais, kuriuos čia sutinki, neini į jokių personalinį kontaktą. „Labas, kaip sekasi, kaip kas?“, tu net dažnai nežinai, ką jis dirba, tu niekada neklausi, ką jis dirba! Aš nežinau, gal čia yra tokia taisyklė, kad ne visada žmogus yra patenkintas tuo, ką jis dirba ir gal jam smagu tuo dalintis. Jeigu jis norės, tau pasakys, bet šiaip tu jo neklausi: „nu, ką darai?“. Na, kartais išeina iš kalbos. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Dauguma informantų yra susipažinę su lietuvių bendruomenės veikla, tačiau patys joje dalyvauja fragmentiškai. Pavyzdžiui, Agnė atvirai reiškia neigiamą nusiteikimą Olandijos lietuvių bendruomenės atžvilgiu, nes tai, jos nuomone, esą sustabarėjusi ir savo veiklos būdais ar renginių turiniu atstumianti organizacija: *aš nelabai mėgstu tos bendruomenės. <...> Na, jie organizuoja visai normaliai, kokį nors sausio 13 d. minėjimą su koncertu padaro. Bet žinai, ten jie kažkokie labai keisti žmonės, nežinau... Lietuviai, bet irgi tokie.. <...> gal būtų geras žodis apibūdinti, kad jie labai įkyrus. Tiesiog žmogus... Nueini ten ir jie pradeda tavęs klausinėti, „tai ką tu gali lietuviams padaryti? Ką tu gali mūsų bendruomenei padaryti?“ Tai kažkaip toks spaudimas labai atstumia. (Agnė, 25 metų, tarptautinė ekonomika, Olandija)*

Tomas, nors ir aktyviau dalyvauja lietuviškos parapijos veiklose, nesureikšmina to kaip išskirtinės lietuviškos veiklos. Anot Tomo, jis renkasi šią aplinką, nes tai reikalauja mažiau vidinių pastangų, pasitempimo. Jam dalyvavimas lietuvių veikloje yra ir poilsis: *mentalitetas čia yra panašus į tokį, kokį aš turėjau Lietuvoj. Tu gyveni tam pačiam*

kolektyve, tu gal kažką pasakysi – tave visi supras, o prie anglų gal labiau reikėtų vaidinti, gal reikėtų prisitaikyti. Aš nemanau, kad nenoriu prisitaikyti, bet čia...<...>

Jeigu aš galiu pasirinkti, kad galiu daryti tai savo tautinėje bendruomenėje, renkuosi tautinę bendruomenę. Na, todėl, kad man tai yra labiau priimtina ir paprasčiau. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Aktyvesnį išitraukimą į lietuvių veiklas (bendruomenės veiklos, palaikyti ryšius su lietuviais draugais ir pažįstamais) apunkina dideli atstumai, kuriems įveikti reikia nemažai laiko, bei gyvenimas tarp užsienio šalies ir Lietuvos. Šiuolaikiniai migrantai nėra nuo Lietuvos atitrūkę tiek, kad visą savo laisvalaikį skirtų lietuviybės praktikų ir santykių pakaitams – įvairioms veikloms lietuvių bendruomenėje.

Yra tas lietuviško meno kolektyvas „Saduto“. Tai aš irgi su jais kokius gal metus laiko bendravau, tai Užgavėnės dažnai būna lietuvių „Sodyboje“, jie dažnai važiuoja su programa tenais ir kviečia žmones prisijungti į Užgavėnių šventimą. Tai vat irgi ten <...> Bet aš niekada nedalyvavau su jais jokiuose pasirodymuose, nes pasirodymai dažniausiai būdavo savaitgaliais, o savaitgaliai mano yra Lietuva. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Tą dalį lietuviškojo tapatumo (ryšių su šeima, draugais, buvimo Lietuvoje), kurio netenkama išvykus, informantai paprastai kompensuoja pigiais skrydžiais ir pigiais skambučiais. Veiklos lietuvių bendruomenėse tampa sunkiau įgyvendinamos ir prieinamos, nes tam reikia skirti dalį laisvalaikio ir energijos. Paskambinti namiškiams turint pigių skambučių planą galima ir pakeliui į darbą arba grįžtant iš jo, o parvažiavus bent savaitgaliui į Lietuvą nušaujami keli zuikiai vienu metu:

Tai vėlgi, jeigu savaitgalinis [grįžimas į LT], tai kartais tiesiog vat grįžti, parvažiavai ir išsidrėbei į sofikę, televizorių žiūri. Kokį šeštadienį atvažiuoja pabūti sūnėnai, ten futbola

kokį pažaidi, bet toks be jokių įsipareigojimų – su šeima. Kitą kartą vat pas draugus nueini, su jais kažkur išėini, pabūni, pasišneki, kitą kartą kokį spektaklį pažiūri. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Santykiai su šeima ir draugais, gyvenančiais Lietuvoje, galima sakyti, atstoja ne itin vaisingus socialinius santykius su kolegomis darbe bei lietuviais, gyvenančiais užsienio šalyje. O pokalbiai su tėvais (dažniausiai mama) kai kuriems išvykusiems yra pagrindinis žinių apie Lietuvą šaltinis: *mamai skambinu dažnai. Vienintelis mano žinių šaltinis iš Lietuvos, kadangi delfi neskaitau.* (Rimas, 31 metų architektas, JK)

Tapatumo raiška migracijoje

Tautinis tapatumas, kaip santykis su Lietuva (kaip šalimi), lietuviškumu ir lietuviais (gyvenančiais Lietuvoje ir užsienio šalyje), yra kuriamas, perkuriamas, išsaugomas ir atmetamas tuo pačiu metu. Informantai, užsienio šalyse dirbantys kvalifikuotus darbus, tautinį tapatumą suvokia kaip pasirenkamą dalyką ir geba jį reflektuoti. Dalyvavimas lietuvių bendruomenės veikloje ar lietuviškų atributų kaupimas nėra sureikšminamas kaip būtinas veiksnys lietuviškajam tapatumui išsaugoti: *lyginant tuos senuosius emigrantus, kada tu išvažiuoji ir negrįžti į tą Lietuvą metai, du, trys, penki, dešimt... Gal tu kažkokias tenais savo ikonas tada ir pasištatai, o čia aš turiu Lietuvą, tai tie ženklai man... Gal man ženklas yra tas, kad tais telefonais pakalbi su Lietuva... Kažkokių materialijų tokių aš net negalėčiau nieko įvardinti. Ne, ne, visas tas ryšys su Lietuva yra labai betarpiškas, artimas.* (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Grįžtamasis migracijos pobūdis, kada į Lietuvą parvykstama kelis kartus per metus, o Tomo atveju net 23 kartus, nesudaro poreikio saugoti savosios tapatybės izoliuotai, tarsi bijant ją prarasti, todėl tautinių ben-

druomenių veikla šiems migrantams gali turėti neigiamą atspalvį. Šių lietuvių migracijos patirtis tik patvirtina Fukuyamos ir Jeremy Rifkino³⁵ įvardytas šių dienų migranto tapatybės savybes: dėl modernių technologijų tapo įmanoma atitolti nuo namų, o drauge atsivėrė galimybės išsaugoti intensyvius ryšius su kilmės šalimi ir artimaisiais, dėl to kuriama nauja migranto tapatybė ir kitokių kultūrų raiška:

Jie užsikonservavę, fanatiški. Aš labai pastebėjau šitą ne tik toj bendruomenėj, bet kaip aš minėjau yra tokia facebook'o olandų lietuvių grupė, neseniai susikūrė, gal prieš metus. Paskaitau aš tuos post ir nežinau, jie taip įsikibę to lietuviškumo, visiškai nenori pamatyti, kas pasauly dedasi, kas aplink, Olandijoje, pavyzdžiui. Kodėl neišbandyti kitų galimybių? Nes yra labai didelis community jausmas, lietuvių bendrumo. Aš manau, kad tada jiems tik trukdo įsiintegruoti į tą visuomenę (Agnė, 25 metų, tarptautinė ekonomika, socialinė antropologija, Olandija)

Aš kartais negaliu suprasti tų žmonių, kurie čia atvažiuavę bando kurti savo tas kultūrines bendruomenes, dar kažką. OK, tai jeigu tu čia atvažiuvai, jeigu tau kažkas nepatinka, tai tu susirenki savo manatkes ir važiuoji, arba tu integruokis. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Migrantams, pradėjusiems formuoti kompleksinį tapatumą, vienus tautinio tapatumo bruožus išsaugant, kitus atmetant ir juos pakeičiant naujais, lietuviškajam tapatumui nusakyti svarbesnė tampa Lietuva kaip jaukumo ir artimiausių socialinių ryšių su šeima teritorija, bet ne Lietuva kaip vertybė ar idėja. Asmens tapatumo raiškai būdingas susitaikymas su „duotybe“ – kolektyviniu tapatumu, kuris priimamas labiau kaip dovana nei įkalinantis individualumą veiksnys. Tai signalizuoja integruotos ir brandžios tapatybės bruožus: *man tapatumą nusako ta fizinė erdvė, kurioje tu užaugai, kas aplinkui tave yra, aplinka tavo ir ką tu prisimeni, ką tu*

nori vėl išgyventi. <...> Tai, aišku, į tą įeina ir šeima, ir tada kitas klausimas apie tai, kuo tu nori išlikti. Jeigu tu nori vėl į tą Lietuvą sugrįžti, tai gal aš tada, vadinasi, save tapatinu su tuo lietuviu, o gal aš tiesiog tada renkuosi tai, ką jau pažįstu, ir tiesiog grįžtu į tą aplinką. Ir jeigu jau man teko tada būti lietuviu, tai aš tą galbūt natūraliai priimu. Bet aš neaukštinau lietuviybės kaip kažkokio man labai svarbaus dalyko. Aš priimu tai, ką turiu. Man labai sunku pasakyti iš tikrųjų. Aš negaliu idealizuoti Lietuvos kaip tokios, nes jinai man yra duota. Jinai man yra duota! (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Paskutinį kartą buvau vasaros metu, tai, kol aplankai visus gimines, kol su visais papkalbi, susitinki, pabendrauji. Tai dar kur nors nuvažiuoji į kaimus pas visus. Na, žodžiu, dažniausiai vis kažką reikia aplankyti arba nuvažiuoti sutvarkyti kažkokius reikalus. Aišku, aplankyti ir kapus, ir nuvažiuoji dar atostogauti, truputį pakeliauti. Ir tiesiog pabūti su savais, pabūti namie. <...> Likę senos tetulytės labai mielos, tai aplankau jas su malonumu visada. (Rūta, 27 metų psichologė, dirba labdaros organizacijoje, JK)

Lietuviškojo tapatumo puoselėjimas per bendruomenių veiklas matomas kaip izoliuojantis veiksnys, tad patys migrantai linkę atmesti tas sąsajas su Lietuva ir lietuviškumu, kurios gali trukdyti įsitraukti į užsienio šalies visuomenę, arba tas, kurios pernelyg skaudžios ir potencialiai nesėkmingos, pavyzdžiui, darbo paieškos Lietuvoje. Paklausti, ar domintų galimybė grįžti į Lietuvą, informantai atsakydavo: *O ką siūlo?* (Agnė), arba *susidomėčiau, o jūs siūlot man darbą?* (Laura). O tada pasipildavo visa gausybė sąlygų, kurias įvykdžius būtų galima sugrįžti:

K.: O ką turėtų siūlyti, kad apie tai pasvarstytum? Kas tai galėtų būti?

A.: Visų pirma, politinė sistema. Aš negaliu gerbti tos tvarkos, nes tiesiog ten yra absurdas. Tai man atrodo viena iš svarbiausių priežasčių. Ir saugumas irgi.

K.: Kokia politinė sistema turėtų būti?

A.: Na, tiesiog ne Valinskaiai Seime gal? Tai man neatrodo rimta. Turėtų būti žmonės, kurie supranta, ką jie daro ir visokių faktų, kad jie važinėja į atostogas po dešimt dienų per tris savaites. Tokių dalykų neturėtų būti. Ir iš viso žmonės, nežinau, kažkokie labai pikti Lietuvoj. Kažkaip nesinori grįžti į tokią šalį. Tai va. (Agnė, 25 metų, tarptautinė ekonomika, Olandija)

Kad galėčiau nusipirkt savo būstą, tikrai negrįžčiau tam, kad išsinuomoti kokiam Vilniaus mikrorajone, tikrai ne, čia pilnai tą galėčiau daryti, ir to pilnai užtenka. Pabandyčiau susirast darbą, norėčiau matyt kokias nors galimybes, gal iš pradžių reikėtų pabandyt trumpam. (Aušra, 27 metų istorikė, dirba klientų aptarnavimo srityje, JK)

Turėčiau gauti darbą, atitinkantį mano piniginius ir asmeninius karjeros reikalavimus. (Jonas)

Į kitą šalį mane nuvarytų tik darbas ir netgi į Lietuvą dabar aš grįžčiau tiktai žinodama, kad čia bus mano darbo vieta. Jeigu aš daugiau stulbinantį pasiūlymą, tada grįžčiau į Lietuvą. Bet žinau, kad toks neegzistuoja. (Vilma, 28 metų statybų analitikė, pastatų būklės vertintoja, JK)

Paradoksalu, tačiau nemaža dalis informantų per daug nesistengė surasti norimą darbą Lietuvoje, o išvykę į užsienį dėjo visas pastangas norimai pozicijai darbo rinkoje užimti. Galima manyti, jog visos iniciatyvos susirasti darbą, įsigyti būstą ir įsitvirtinti Lietuvoje yra labiau siejamos su kliūtimis nei sėkme. O naujas ir nepažįstamas gyvenimas, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, matomas kaip vartai į galimybių pasaulį. Šiuo atveju Lietuva tampa užsienio šalimi, kurioje gyvenimas ir darbas neprognozuojamas ir nepatikimas kaip menkai pažįstamas gyvenimo draugas, kurį pirmiausia reikia išbandyti:

Aš jau kurį laiką negyvenau Lietuvoje, tai reikėtų iš pradžių nuvažiuot ir pasižiūrėt, kaip man ten sektųsi gyvent. Kokios darbo

galimybės, studijų galimybės. Manau, turėčiau įsitikint, kad galėčiau rast darbą, kokio norėčiau už atlyginimą, kuris mane tenkintų. Nes, kai yra darbas, atsiras namai ir visa kita. (Rūta, 27 metų psichologė, dirba labdaros organizacijoje, JK)

Politinės ir ekonominės situacijos Lietuvoje pojūtis ir realus jos suvokimas proporcingas domėjimuisi įvykiais Lietuvoje. Lietuvos politinė situacija, įsidarbinimo galimybės ir pragyvenimas apskritai yra tarsi aptrauktas abejingumo, kartu ir neišmanymo migla. Vieni informantai situacija Lietuvoje nesidomi ir informaciją gauna daugiausia iš tėvų, nes būtent su jais palaikomi glaudžiausi ryšiai:

K.: Ar sekate įvykius Lietuvoje? Kokie įvykiai jus domina?

A.: Ne, neseku. Kiek mama pasako, kas naujo, pvz.: Brazauskas mirė, tiek ir sužinau. Na, aš apolitiškas, ir gal net ir taip sėkmingai neseku, kas čia Anglijoj vyksta. Kai kas bando mane sugėdint, 'tu net nežinai, kas yra premjeras Anglijos'. Aš nesu tikras, kad tokios žinios yra vertybė. (Rimas, 31 metų architektas, JK)

Tai šeimos paklausiu, kas vyksta. Kad būtų pačiam kažkoks susidomėjimas, tai nėra. Seku įvykius architektūroje, kas vyksta architektūroje, skaitau kiekvieną dieną straipsnius, bet kas susiję su politika tai visiškai esu atsiribojęs ir nenoriu žinoti, kiek iš šeimos papasakoja, tai ten nelabai kas gero, neįdomu. Ir čia neįdomu, man politika apskritai neįdomu. Toks požiūris, kad ne mano sritis ir man teršiasi smegenys. <...> Aš nežinau, kas ten [Lietuvoj] vyskta, bet, sako, kad nieko gero. (Rytis, 26 metų architektas, JK)

Tai sudaro kiek iškreiptą vaizdą, vedantį prie didesnio neišmanymo ir vadovavimosi gandais grįstomis žiniomis:

Aišku, negali tikėt vien tik savo tėvų nuomone, kad Lietuvoj labai blogai, nes, aišku, girdėjau, kad žmonės gauna ir gerus darbus. (Gabrielė, 27 metų istorikė, dirba edukacine veikla užsiimančioje organizacijoje, JK)

Kiti informantai pabrėžė, jog seka įvykius Lietuvoje, tačiau domimasi daugiau bulvarinėmis naujienomis:

Lietuvos rytą skaitau vos ne kasdieną. <...> aš šiaip skaitau. Gal skaitau savo malonumui, kad lietuviškai skaityt. Šiaip, gal įdomu, kas dedas. Aš apolitiška šiaip jau, politika nesidomiu, o daugiau, ką ten rašo, na, garsenybes visokias irgi skaitau. Ir nusikaltimus, aišku. (Monika, 27 metų teisininkė, JK)

Kasdien skaitau spaudą lietuvišką. Tiesiog, kas užkliūva už akies, paskaitau. Tikrai neseku politikos, neįsivaizduoju, kas vyksta toje srityje. Bet šiaip kriminalus kokius, jau topiniai įvykiai. (Aušra, 27 metų istorikė, dirba klientų aptarnavimo srityje, JK)

Tie, kurių interesų sritis apima daugiau, nei kriminalai ir bulvarinės naujienos, linkę sistemingai domėtis įvykiais tiek Lietuvoje, tiek ir pasaulyje. Tai iš dalies lemia migrantų ateities planus ar bent jau vizijas dėl Lietuvos. Menkai išmanydami politinę ir ekonominę situaciją Lietuvoje, jausdamiesi atitrūkę nuo šių dienų Lietuvos aktualijų pulso (ne tik dėl žinių, bet ir dėl darbo patirties Lietuvoje stokos, prabėgusio laiko sukurto atstumo), informantai nepuoselėja didelių vilčių grįžti dirbti ir gyventi į Lietuvą, nors tokią viltį išsako:

K.: Kokios turėtų būti palankios sąlygos grįžimui į Lietuvą? O gal Lietuva tokia, kokia ji yra dabar, puikiausiai jus tenkintų?

A.: Iš tikrųjų grįžčiau. Seniai buvau, nežinau, kokia Lietuva dabar yra. Aš grįžčiau ir man būtų įdomu pabandyti ir įdomu, kaip man sektųsi, kadangi aš nedirbau Lietuvoj, neturėjau nė vieno darbo. Baigiau mokyklą, iš karto išvažiavau. Tai būtų įdomu pažiūrėti ir pabandyti save, kartu pažiūrėti, kokios galimybės atsivertų. Iš kitos pusės, vis dar jaučiu, kad čia reikia būti ir čia dar yra neužbaigtų kažkokių darbų, reikalų. Tai dar kaip ir neplanuoju. (Laura, 26 metų statistikos analitikė, JAV)

Atsijojus tai, kas galvojant apie Lietuvą yra nemalonu, galbūt skausminga, atsiribojus

nuo politikos ir prisipildžius užsienio šalies galimybių suvokimo ir patirčių, išlieka lietuviškasis „aš“ – slapta kertelė, kurios neprivalu atsakyti: *vėlgi, aš nebėgau iš Lietuvos tam, kad pabėgčiau. Kad va, Lietuva, peržegnojai ir išvažiavai tenais ir „Angliją labiausiai myliu, ateikit čia“. Ne. Išvažiavau, nu OK, viskas tvarkoj, bet aš nelaidoju to, kas aš esu. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)*

Aš niekada nesipurčiau to lietuviško vardo, bet, kita vertus aš nesu... Identitetas man yra aš. Tai esu aš, manęs niekas nepakeis, kadangi tai esu aš. (Vilma, 28 metų statybų analitikė, pastatų būklės įvertintoja, JK)

Lietuviškasis „aš“ tampa viena iš sudedamųjų migrantiškojo tapatumo dalių, pindamas su naujai įgytos „pasaulio piliečio“ tapatybės bruožais: *aš nebesu jau tikra lietuvė, galiu pasakyt. Aš net nežinau, kas mane daro lietuvę. Viena dalis mano jaučiasi, kad aš... nu... vis tiek kažką turiu tokio, ko olandai neturi. Vadinasi, aš kažką turiu tokio lietuviško, manyčiau. (Agnė, 25 metų, Olandija, tarptautinė ekonomika, socialinė antropologija)*

Žmogus, kuris nori būti lietuvis – jisai pats apsisprendžia, kad jisai, tarkim, yra lietuvis, ir man nėra suteikta teisė daryti išvadas ar kažkokias generalizacijas, kas yra lietuvis. Aš šitoj vietoj susilaikau. Jeigu jisai nori būti lietuvis – jisai yra lietuvis. Jeigu jisai man pasakys, kad aš esu lietuvis, bet jisai lietuviškai nekalba, OK, aš jį priimu kaip lietuvi. (Tomas, 33 metų IT specialistas, JK)

Kita vertus, besiplečianti *pasaulio piliečio* tapatybė, atitolinanti Lietuvos realybės pojūtį, pakeičia patį gimtosios šalies matymą ir vertinimą, taip darydama įtaką sprendimui sugrįžti:

A.: kol kas tai nelabai traukia į Lietuvą.

K.: Kas turėtų pasikeist Lietuvoj, kad norėtum grįžt?

A.: Lietuva turėtų tapt pasaulio centru, Londone tu jauties kaip pasaulio centre, <...> nors ir nedalyvauji. Lietuvoj, tu esi... sužinai

tas žinias po trijų dienų. Kaip Lietuvoj, jeigu atvažiuoji iš mažo miestelio, tai nieks nebenori grįžti į mažą miestelį ir lieka studentai Vilniuje. Tai čia lygiai tas pats, važiuoji į Lietuvą kaip atostogų į kaimą. <...> kultūrinis šokas būtų grįžti į Lietuvą. (Kastytis, 40 metų fizikas, dirba vartotojų tyrimo konsultacinėje įmonėje)

Niekada nesakyk niekada, nors dabar sakčiau, kad ne, nenoriu kol kas, vis dar noriu pasiekti tai, ko noriu čionai. kažkaip man nesinori grįžti į mažesnę vietą. Londonas toks didelis, čia daug renginių, ir darbo. (Gabrielė, 27 metų istorikė, dirba edukacine veikla užsiimančioje organizacijoje, JK)

Įvardijama į Lietuvą grįžimo priežastis, bene vienintelė, kuri būtų pakankamai svarbi ir reali, yra senstantys tėvai ir rūpinimasis jais: *Grįžimas į Lietuvą domina ne dabar ir ne po pusės metų, bet kažkada ateity, gal už kelių metų, gal penkių. Domina dėl to, kad tėvai neina jaunyn ir norėtųsi arčiau būti, ne tik pačioj senatvėj. (Rūta, 27 metų psichologė, dirba labdaros organizacijoje, JK)*

Išvados

Šiandien, kai pasaulis tapo nuolat migruojančių asmenų besipinančių kelių teritorija, Lietuvos migrantologų posūkis į migracijos kaip natūralaus reiškinių studijavimą atveria daugiau perspektyvų ateities tyrimams. Trečiojo tūkstantmečio išvakarėse Umberto Eco³⁶ įvardijo takoskyrą tarp imigracijos kaip kontroliuojamo reiškinių ir migracijos – kaip šio amžiaus negalimo sukontroliuoti proceso, kuris globaliai paveikia žmoniją. Asmens laisvė judėti teikia galimybių individualumo atotrūkiui nuo kolektyvinės bendrystės, tačiau, kaip šiame straipsnyje teikiami ir analizuoti duomenys rodo, per sąmoningą pasirinkimą migruoti. Ieškant laimingesnio būvio svetur,

Vienintelė priežastis, kad tėvai sensta, ir gerai būtų šalia jų, kai jiems bus sunkiau, ne tik tada, kai jiems bus sunkiau, bet dėl tos priežasties. Senstantys tėvai. (Jonas, 28 metų ekonomistas, finansinių paslaugų įmonės analitikas)

Ryšys su Lietuva per nuolatinis sugrįžimus iš užsienio šalies tarsi pateisina gyvenimą svetur:

A.: Lietuvoj pernai metais buvau du kartus, ko gyvenime taip nebuvo.

K.: Čia per mažai ar per daug?

A.: Per mažai. Kiekvienais metais važiuodavau keturis penkis kartu į Lietuvą, netgi jei ir trumpai.

K.: Kokiu intervalu?

A.: Aš važiuodavau trim dienom ir važiuodavau dviem savaitėm. Važiuodavau dviem naktim. Mano šeima yra iš Kauno, mano draugai yra iš Vilniaus. Aš kartais važiuodavau draugės aplankyti. Mane užknisdavo, aš važiuodavau pas ją praleisti dvi naktis ir skrisdavau atgal, net nepamatydavau savo tėčio, sesers, sūnėno. (Vilma, 28 metų JK, statybų analitikė, pastatų būklės vertintoja)

bet išsaugant šeimos ir kitus giluminius (stipriuosius) ryšius, kurie šio tyrimo respondentams yra akivaizdžiai egzistenciškai svarbiausi, vyksta nuolatinė tapatumo kaita. Šios lietuviškojo tapatumo metamorfozės, kylančios iš kolektyviai paveldėtos tapatybės ir besirutuliojančios per migracijos ir kitoje šalyje kuriamos geros (o drauge ir vidinio pasitenkinimo ar laimingumo) procesus: per surastą darbą ir naujai besimezgančius ryšius – įsitvirtina, tačiau kol kas nesuteikia aiškios formos nei turinio. Todėl kūrimsi kitoje šalyje laikotarpiu pasireiškia ir kitos kokybės individualumo raiška, kai per artimiausių ir svarbiausių žmonių ryšį daugeliu atvejų sugrįžtama į bendruomeniškos, kartu ir lietuviškosios tapatybės atradimą, pagilinimą ir prisiėmimą.

Nuorodos

1. Fukuyama Fr. Identity and migration, *Prospect Magazine*, 2007, nr. 131 <http://www.prospectmagazine.co.uk/2007/02/identityandmigration/>
2. Castles S. Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2007, nr. 33 (3), p. 351–371.
3. Ahmed S., Castaneda C et al. Introduction: Uprootings/Regroundings: Questions of Home and Migration, *Uprootings/Regroundings: Questions of Home and Migration*, 2003, Oxford, p. 3–8; Sorensen N. N., Olwig K. F. *Work and Migration: Life and Livelihoods in a Globalizing World*, 2002, Routledge, London.
4. Čiubrinskas V. Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2005, nr. 2, p. 41–54; Kuznecovienė J. Šiuolaikinės lietuvių tautinės tapatybės kontūrai, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2006, nr. 2, p. 84–107; Akstinavičiūtė I., Antropologinė „namų“ idėjos perspektyva: lietuvių diasporos žmonių tikslas ar saugi vieta „judant“? *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2006, nr. 2, p. 30–42; Daušas D. Transnacionalizmo iššūkiai pilietybei ir etniškumui šiuolaikinėje Lietuvoje: Lietuvos tautinių mažumų ir lietuviškos migracijos atvejai, 2010, *daktaro disertacija*, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
5. Liubinienė N. Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas, 2009, *daktaro disertacija*, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
6. Kuzmickaitė D. K. Lietuvių vaikų švietimas užsienio šalyse, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2008, nr. 2(6), p. 23–51; Celešiuūtė I. Lituanistinio vaikų ugdymo užsienio šalyse ypatumai, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2008, 2(6), p. 52–72; Ruškus J. Į Lietuvą atvykusių lietuvių kilmės moksleivių patirtis: „Lietuvių namų“ mokyklos atvejis, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2008, nr. 2(6), p. 81–96; Šutinienė I. Lietuvių imigrantų požiūriai į lituanistinį vaikų ugdymą, *Filosofija. Sociologija*, 2009, nr. 4 (20), p. 310–317.
7. Parutis V. „At home“ in migration: Construction of home by polish and Lithuanian migrants in UK, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2006, nr. 2, p. 9–29.
8. Kuzmickaitė K. D. Tarp dviejų pasaulių: naujieji imigrantai lietuviai Čikagoje (1988–2000), 2004, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
9. Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė, 2006, Tarptautinė migracijos organizacija, Vilnius; Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, Migracija Lietuvoje: faktai ir skaičiai, 2011, http://www.iom.lt/documents/Migration_profile_R1.pdf; Barcevičius E., Žvalionytė D., Repečkaitė D., Martinaitis Ž., Nakrošis V. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas, 2008, Viešosios politikos ir vadybos institutas, <http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/I-EMRS-efektyvumo-vertinimas-VPVI-2.pdf>
10. Aidis R., Krupickaitė D. Jaunimo emigracijos tyrimas: Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti, *Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2007, nr. 3, p. 36–50; Skačkauskaitė A. Tarptautinė lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių vertinimas, *Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2007, nr. 3, p. 51–60; Stankūnas M., Lovkytė L., Padaiga Ž. Lietuvos gydytojų ir rezidentų ketinimų dirbti Europos Sąjungos šalyse tyrimas, *Medicina*, 2004, nr. 40(1), p. 68–74.
11. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, veikęs nuo 1999 iki 2010 m., perrorganizuotas į Užsienio lietuvių departamentą.
12. Becker H. *Tricks of the Trade. How to think about your research while you're doing it*, 2008, The University of Chicago Press, p. 58–60.

13. Vertovec S. Transnationalism and identity, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2001, nr. 27(4), p. 573–582.
14. Donskis L. Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2006, nr. 2, p. 71.
15. Čiubrinskas V. Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2005, nr. 2, p. 41–54; Akstinavičiūtė I. Lietuvių transmigrantų identitetų konstravimo modeliai: lūkesčiai ir realybė, Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis, (sud.) Andrijauskas A., Rubavičius V., 2008, Vilnius; Maslauskaitė A., Stankūnienė V. Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, 2007, Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
16. Liubinienė N. Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas, 2009, *daktaro disertacija*, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
17. Kanadietis filosofas Ch. Tayloras padėjo pamatus liberaliajai migracijos ir tapatumo teorijai (žr. 2012. <http://plato.stanford.edu/entries/identity-politics/>), vėliau plėtota F. Fukuyamaos.
18. Fukuyama Fr. Identity and Migration, *Prospect Magazine*, 2007, nr. 131. <http://www.prospectmagazine.co.uk/2007/02/identity-and-migration/>
19. *Ten pat.*
20. *Ten pat.*
21. Koser K., Salt J. The Geography of High Skilled International Migration, *International journal of population geography*, 1997, nr. 3, p. 285–303.
22. Portes A., Rumbaut R. G. Immigrant America: A Portrait, Berkeley: University of California Press, 2006, p. 496; Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouchi A., Pellegrino A., Taylor E. J. Worlds in motion. Understanding international migration at the end of the millennium, Clarendon Press, Oxford, 2005; Castles S., Miller J. M. The age of migration. International population movements in the modern world, The Guilford Press, New York, London, 2003; Massey D. S., Goldring L., Durand J. Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities, *American Journal of Sociology*, 1994, nr. 99 (6), p. 1492–1533.
23. Koser K., Salt J. The Geography of High Skilled International Migration, *International journal of population geography*, 1997, nr. 3, 1997, p. 287.
24. žr. <http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=14403294>; <http://www.delfi.lt/news/daily/Health/gydytojai-privalomas-idarbinimas-po-studiju-pristabdytu-jaunu-mediku-emigracija-is-lietuvos.d?id=48041365>
25. Lietuvos gydytojų skaičiaus raida ir planavimas 1990–2015 metais. Analizė ir rekomendacijos, Atviros Lietuvos fondas, viešosios politikos projektai, http://politika.osf.lt/visuomenes_sveikata/santraukos/LietuvosGydytojuSkaiciausRaida.htm
26. Pukas M. Lietuvos sveikatos priežiūros specialistų migracijos tyrimas, Magistro darbas, Kauno medicinos universitetas, 2008; Labanauskas L. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje Europos Sąjungos laisvo asmenų judėjimo kontekste (profesinis aspektas), Magistro darbas, 2005, Mykolo Romerio universitetas; Labanauskas L. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija, *Filosofija. Sociologija*, 2006, nr. 2, p. 27–34.
27. Favell A., Smith P. M. (sud.) *The human face of global mobility. International highly skilled migration in Europe, North America and the Asia – Pasific, Comparative Urban and community research*, 2008, nr. 8.
28. Bourdieu P. Forms of capital, Richardson J. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Westport, CT: Greenwood, 1986, p. 241–258.
29. Vertovec S. *Transnational Networks and Skilled Labour Migration*, 2002, WPTC-02-02,

- <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/WPTC-02-02%20Vertovec.pdf>; Koser K., Salt J. The Geography of High Skilled International Migration, *International journal of population geography*, 1997, nr. 3, 1997.
30. Granovetter M. S. The Strength of Weak Ties, *The American Journal of Sociology*, 1973, nr. 78(6), p. 1360–1380; Granovetter M. S. The Strength Of Weak Ties: A Network Theory Revisited, *Sociological Theory*, 1983, nr. 1, p. 201–233.
31. Anot Iredale, kvalifikuotais darbuotojais paprastai laikomi turintys universitetinį išsilavinimą arba atitinkamos darbo patirties. Iredale R. The Migration of Professionals: Theories and Typologies, *International Migration*, 2001, nr. 39(5), p. 8.
32. Darbas, reikalaujantis bent minimalių įgūdžių žr. Low and semi-skilled workers abroad, *World migration report*, 2008, p. 77–104, http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/studies_and_reports/WMR2008/Ch3_WMR08.pdf
33. Parutis V. „Economic Migrants“ or „Middling Transnationals“? East European Migrants’ Experiences of Work in the UK, *International migration*, 2011, DOI: 10.1111/j.1468-2435.2010.00677.x
34. Parutis kvalifikaciją kilmės šalyje įgijusių ir nekvalifikuotus darbus užsienio šalyse dirbančius migrantus siūlo vadinti pusiau kvalifikuotais (angl. *middling transnationals*). Parutis V., 2011.
35. Fukuyama Fr. Identity and Migration, *Prospect Magazine*, 2007, nr. 131. <http://www.prospectmagazine.co.uk/2007/02/identityandmigration/>; Rifkin J. The Empathic Civilization: The Race to Global Consciousness in a World in Crisis, Penguin: New York, 2009.
36. Eco U. Migration, Tolerance, and the Intolerable, *Five Moral Pieces*, Vintage: London, 2002, p. 89–111.

Ingrida CELEŠIŪTĖ

Daiva Kristina KUZMICKAITĖ

AT THE INTERSECTION OF LABOR MIGRATION, QUALIFICATIONS, AND LITHUANIAN IDENTITY: TO PRESERVE, SUPPORT OR RENOUNCE?

The article discusses the relationship between national identity and skilled labor migration: how present-day emigrants working in skilled labor jobs create and maintain their national identity and seek either to preserve it or to renounce it. How do the position of emigrants in foreign labor markets, their social networks in Lithuania and the foreign country they work in, and their plans for the future reflect the strategies and concepts of construing national identity?

An analysis of data collected in research done in 2011 showed that skilled labor mi-

grants practiced their Lithuanianess largely through ties with their relatives and friends living in Lithuania. Seeking to preserve the employment position they have secured abroad and improve their qualifications, emigrants have limited opportunities to join official and non-official networks of Lithuanians living abroad; and while working mainly in an international labor pool they experience a lack of Lithuanian social relations.